

West vertinga ir kaip istorijos šaltinis, kuriame Honkongo perdavimo Kinijai procesas pateikiamas skaitytojui toks, koks jis atrodė pagrindiuiam šių įvykių organizatoriui bei dalyviui.

ŽIVILĖ BIELIŪNAITĖ

Eisenstadt S. N. *Tradition, Change, and Modernity*. – London and New York: John Wiley and Sons, 1973; Huntington S. *Political Order in Changing Societies*. – New Haven: Yale University Press, 1968.

KORUPCIJOS PRIEŽASČIŲ IR PADARINIŲ ANALIZĖ*

Susan Rose–Ackerman knyga *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform* – tai dar vienas išsamus šios autorės veikalas¹, nagrinėjantis korupcijos atsiradimo priežastis, šio reiškinio pasekmes valstybės ir tarptautinei ekonomikai bei politinės sistemos stabilumui. Knygoje taip pat siūlomos alternatyvios kovos su korupcija priemonės, apibūdinami esminiai struktūrinių, institucinių reformų atskirose valstybėse aspektai. Pripažindama, kad ekonomika yra galinčiausias korupcijos, kaip įvairiapusio ir dinamiško reiškinio, analizės įrankis², autorė vis tik priduria, kad atskirų valstybių politinė sistema, jos struktūra ir susiformavusios nacionalinės kultūros bruožai sukuria skirtingą nuo kitų korupcijos apraiškų aplinką, todėl vien ekonominio ir techninio požiūrio į korupcijos problemos sprendimą nebepakanka. Toks kompleksinis S. Rose–Ackerman požiūris į korupciją, dar paremtas ir naujais pavyzdžiais iš pasaulinės korupcijos praktikos, suteikia daugiau erdvės analizei ir tolesnių korupcijos tyrinėjimų perspektyvai.

Palyginti su prieš du dešimtmečius išleista šios tematikos S. Rose–Ackerman knyga *Corruption: A Study in Political Economy*, naujojoje, trijose iš keturių knygos dalių, autorė nagrinėja korupciją kaip ekonominę, ir kaip kultūrinę bei politinę problemas, pabaigoje pristatydama

* Rose–Ackerman Susan. *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*.–Cambridge University Press, 1999–p.p. 266. (angl.klb.)

tarptautinės bendrijos reikšmę ir valstybių viduje būtinas sąlygas reformoms, reikiamoms korupcijos reiškinių plėtrai ir pasekmėms sumažinti.

Remiantis knygoje nagrinėjamu korupcijos terminu ir šio reiškinių analize, *korupcija* iš esmės apibūdina *viešosios politikos ir privataus sektoriaus sąlytį*, kai “viešojo galia yra panaudojama asmeninei naudai pasiekti”³. Tiek senas rinkos ekonomikos ir demokratijos tradicijas puoselėjančiose valstybėse, tiek ir besivystančio pasaulio diktatūrose yra bent dvi skirtingos, bet tarpusavyje glaudžiai susipynusios korupcijos rūšys: *korupcija, susijusi su aukštų pareigūnų veikla ir jų ryšiais su tarptautinėmis korporacijomis ar didelėmis vietinėmis įmonėmis*, ir *korupcija, kuri veikiau yra endemiška, susijusi su valstybės valdžios rutinos veikla – mokesčių rinkimu, muitais, licencijavimo tvarka*⁴. Pastaroji yra laikoma dar ir *smulkiaja korupcija*⁵.

Pirmojoje dalyje, aiškindama *ekonomines* korupcijos pasekmes, autorė kaip tik ir skiria smulkiosios, paprastai tampančios *sisteminę*, korupcijos daromą žalą nuo aukštų pareigūnų korupcijos. Jei smulkioji yra veikiau būdas išgyventi dėl santykinai mažų viešojo sektoriaus darbuotojų atlyginimų, tai korumpuotų aukštų pareigūnų veikla visiškai iškreipia vyriausybės programą ir visuomenės lūkesčius: valstybės per mažai gauna už privatizuojamą turtą, per brangiai moka už tiekiamus išteklius ir t.t.

Korupcijos kaip *kultūros* problemos esmė, S. Rose–Ackerman mąnymu, slypi visuomenės sampratoje apie korupciją ir joje susiformavusiose tradicijose⁶. Iš tiesų takoskyra tarp dovanos, kyšio, paslaugos kainos ar arbatpinigių už paslaugą yra nedidelė ir ji apskritai išryškėja tik įvertinant pareigūno, kuriam skiriami minėti subjektai, rangą ir išsiaiškinus, kokią reikšmę korupcija turi būtent toje visuomenėje – nes “kas vienoje yra dovana, kitoje – jau kyšis”⁷.

Trečioji knygos dalis skirta korupcijos ir politikos santykio analizei, korupcija nagrinėjama kaip politinė problema. Supažindindama su korumpuotų (dažniausiai autoritarinių) valstybių tipais, kur korupcijos apraiškos yra akivaizdžios ir neišvengiamai veikia visą sistemą⁸, autorė pripažįsta, kad demokratinės politinės sistemos elementai taip pat ne visada apsaugo nuo korupcijos, o kai kada net gali stabdyti antikorupcijos politiką. Demokratinėse valstybėse yra įmanomas manipuliavimas rinkimų sistema ar naudingas prisitaikymas prie esančios, taip pat išlieka nemažai būdų, kaip apeiti rinkimų kampanijos finansavimo reglamentus ar tiesiog nusipirkti rinkėjų balsus. Demokratinėje valsty-

bėje, kaip ir nedemokratinėje, yra įmanoma papirkti žiniasklaidą ir kitomis priemonėmis slopinti visuomenės nepasitenkinimą esama padėtimi.

Siūlydama reformas, kurios padėtų mažinti korupcijos spaudimą, ketvirtojoje dalyje S. Rose–Ackerman pirmiausiai akcentuoja tarptautinės bendruomenės vaidmenį. Tarptautinės finansinės institucijos – Pasaulio bankas, Tarptautinis valiutos fondas, teikiančios finansinę pagalbą besivystančioms valstybėms, susiduria su dviprasmiška padėtimi: visiškai nėra garantijų, jog negražintina arba lengvatinė paskola bus panaudota pagal tikslinę paskirtį, antra vertus, tik naudodamasi finansinėmis institucijomis, tarptautinė bendruomenė yra pajėgi bent iš dalies pažaboti valstybėse vykstančius negatyvius reiškinius. Ateityje tarptautinių finansinių institucijų, taip pat nevyriausybinių antikorpucinių organizacijų antikorpucinei politikai formuluoti turi būti skiriama itin daug dėmesio.

Naudojantis pačios valstybės turimais ištekliais yra nemažai būdų, kaip sumažinti privačių interesų spaudimą, siekiant asmeninės naudos per privatizavimo procesą, pasipelnymą iš viešųjų programų, ir didinti ekonomikos efektyvumą visų valstybės gyventojų naudai, nepaisant to, jog *visiškai pažaboti korupciją ir ją eliminuoti iš viešųjų ir privačiųjų santykių neįmanoma*.

Valstybės *viešosios administracijos reforma*, vykdoma paraleliai ar po struktūrinių, teisinių, aprūpinimo sistemų pertvarkymų, yra viena iš pagrindinių, nors ekonomiškai ir politiškai brangių reformų. Knygos autorė, nemažai dėmesio skyrusi viešosios administracijos sektoriaus reikšmės korupcijos plėtrai analizei, teigia, jog sėkminga jo reforma sudaro galimybių ne tik tęsti ir įvykdyti anksčiau pradėtas antikorpucines reformas, bet ir užtikrinti valstybės ekonomikos ir politinės sistemos stabilumą. Keisdama viešojo įdarbinimo pobūdį ir atitolindama viešąją administraciją nuo politinių batalijų, sudarydama daugiau kontraktų su privačiu sektoriumi, antikorpuciskai nusiteikusi vyriausybė gali pasiekti reikiamo efekto – politiškai neutralios su nesikertančiais viešaisiais ir privačiaisiais interesais biurokratijos.

Idant būtų įgyvendinama efektyvi antikorpucinė politika, šiam tikslui skirtos reformos turi būti vyriausybės ar įtakingos politinės grupės politikos *prioritetas*. *Baimė ir prestižo išlaikymas* yra efektyvi aukštų valstybės pareigūnų ir politikų paskata nesivelti į korpucinius veiksmus. Politikai turi jaustis nesaugūs dėl padarinių, išaiškėjus dideliai ko-

rupcijai, tačiau kartu jų saugumą turi užtikrinti galimybė būti perrinktam – tuomet jis nesinaudos tarnybine padėtimi, kad apsirūpintų visam likusiam gyvenimui. Aukštus valstybės pareigūnus ir politikus versti baimintis korupcinių ryšių paskelbimo pasekmių gali tik *nepriklausomi teismai ir prokuratūra*, adekvati nusikaltimams, griežta *baudžiamoji valstybės politika* bei *viešosios nuomonės* spaudimas.

Korupcija, regis, vakarietiškoje literatūroje yra išnarpliota po siūlą ir tūlas demokratinės šalies pilietis paprastai supranta jos daromą žalą, ko nepasakysi apie besivystančias valstybes. Ši knyga ypač vertinga tuo, jog joje išsamiai išdėstyta korupcijos pobūdis ir jo pasekmės neapsiriboja vien besivystančių Azijos, Lotynų Amerikos šalių problematika, o aptariama ir posovietinės erdvės valstybių patirtis ir jose aptinkama korupcija. Knygoje akcentuojamas *visuomenės sąmoningumo* ir *nepakantumo korupcijos apraiškoms* stiprinimas yra, matyt, vienas efektyviausių korupcijos stabdymo būdų naujose demokratinėse valstybėse. Susipažinusi su kitų valstybių patirtimi, autorė vien politikų sąmoningumu greičiausiai nepasitiki.

Knyga vertinga ir tuo, jog nė vienai valstybei nėra primetamas konkrečios antikorupcinės veiklos šablonas. Korupcijos globalizavimas, akcentuojant valstybės ar regiono integralumą ir korupcijos specifiką nepaisyti nacionalinių valstybių sienų, uždeda atsakomybės už korupciją našta visai tarptautinei bendruomenei.

Lietuvos skaitytojui, skaitančiam anglų kalba, ši knyga turėtų būti įdomi dėl jos aktualaus šiandienos valstybės politiniame gyvenime leitmotyvo, nesitraukiančio tiek iš pačių politikų, tiek ir iš besidominčiųjų politika leksikono. Empiriniais duomenimis pagrįsti korupcijos daromos žalos įrodymai valstybių ir tarptautinei ekonomikai ir politinės sistemos stabilumui galėtų pasitarnauti kaip metodiškas priemonių kovai su korupcija paieškos vadovas ar bent neprasta nuoroda į mažiausiai korupcijai atsparias sritis valstybės valdymo struktūroje. Juolab, kad autorė knygą kaip tik ir rašė paskatinta korupcijos plėtos ir šios problemos aktualumo augimo besivystančiose šalyse, tarp jų ir posovietinėje Vidurio ir Rytų Europoje.

INDRĖ MAKARAITYTĖ

IŠNAŠOS

¹ Kiti S. Rose-Ackerman veikalai: *Corruption: A Study in Political Economy*, taip pat *Rethinking the Progressive Agenda: The Reform of the American Regulatory State*; *Controlling Environmental Policy: The Limits of Public Law in Germany and the United States*; *The Uncertain Search for Environmental Quality*; *The Nonprofit Enterprise in Market Economies*.

² Rose-Ackerman S., 1999.–P.(preface)xi.

³ Ibid–P.113.

⁴ Rose-Ackerman S., 1999.–P.227.

⁵ *Kaip stabdyti korupciją. Nacionalinės sąžiningumo sistemos vaidmuo pažabojant korupciją*.–Pasaulio banko Ekonominės plėtros institutas, 1997.–P.10.–35 p.

⁶ Lietuvoje buvo kilusios diskusijos, kaip įvardyti generaliniam prokurorui jubiliejaus proga bendradarbių įteiktą brangią dovaną. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija išaiškino, jog Lietuvoje dar per tarpukario ir dabartinės nepriklausomybės laikotarpį yra susiformavusi tradicija brangias aukštiems valstybės pareigūnams įteiktas dovanas perduoti valstybei. Komisijos išaiškinimą žr. *Dovanas prokurorui vertina Vyriausioji tarnybinės etikos komisija* //Atgimimas, 1999 m. Nr.44.–P.5.

⁷ Rose-Ackerman S., 1999.–P.5.

⁸ Ibid–P.115.

PABAIGĘS KARĄ*

Vieno iš žymiausių pastarųjų metų taikos tarpininkų Ričardo Holbruco (Richard Holbrooke) atsiminimų knygos „Baigti karą“ (*To End a War*)¹ pavadinimas iš dalies yra klaidinantis. Baigti karą Bosnijoje ir Hercegovinoje buvo tik vienas iš daugelio derybininkų tikslų ir ambicijų. „Ambicijos“ čia, ko gero, yra tikslesnis žodis, nes knyga suteikia puikią galimybę stebėti, kaip autoriaus asmeniniai motyvai, asmeninė patirtis, moralinės nuostatos, susipynusios su objektyviomis sąlygomis, lemia derybų (ir net karo veiksmų) eigą, siekiant ne vien karo pabaigos, bet kompleksiško Bosnijos bei viso Balkanų regiono atstatymo ir dar daugiau — Jungtinių Valstijų pozicijų Europoje bei pasaulyje stiprinimo.

Pataisytas knygos „Baigti karą“ leidimas apima etapą nuo 1992 m.

* Holbrooke R. *To End a War*.– Revised ed.– New York: The Modern Library, 1999.– xx, 410 p.